

Obr. 2. Pohled do expozice nádobových rostlin, foto: Aleš Papáček, 2023

systému je prezentována veřejnosti a jen dílčí část byla po detailním archeologickém průzkumu zakonzervována. Vytápění je řešeno článkovými i deskovými otopnými tělesy. Přístavba z druhé poloviny 20. století byla zachována a využita pro technické zázemí.

Obnova představuje zdařilou transformaci dlouhodobě nevhodně využívané a stavebně zanedbané historické oranžerie, související s návratem původní funkce a změnou její druhotné funkce. Byla nalezena možnost prezentace specifického objektu zahradního umění, včetně technologie jejího vytápění, široké veřejnosti. Objekt byl funkčně rozčleněn (dle řešení podobných objektů s ohledem na teplotní požadavky rostlin v zimním období) na dvě části, a to na expozici australského ptactva (prostředí pro chované ptáky vychází z historických podkladů, je opatřeno umělou skálou, ocelovou sítí a technickým zázemím) a na prostor, který prezentuje původní funkci (celoroční i sezónní pěstování nádobových rostlin). Chov fauny s využitím nejnovějších technologií 21. století má ambice atraktivně zpřístupnit po více jak 30 letech nemovitou kulturní památku při zachování památkových hodnot objektu. Původní využití bylo navraceno do té části objektu, kde byl lépe zachován autentický otopný systém, jenž byl zakonzervován a adaptován pro vedení nových sítí (pohledově odcloněno historizujícími litinovými kryty). Do historického prostoru bylo navraceno pěstování nádobových rostlin v tradičních pěstebních médiích, včetně jejich letnění v ranžirunku před jižní (čelní) částí stavby. Tímto krokem se zvýšila autentičnost prezentace památky zahradního umění. Vnější podoba stavby je rekonstrukcí stavu na počátku 20. století, čímž se zvýšila kulturně historická hodnota celé zámecké zahrady, protože oranžerie je její hlavní pohledovou dominantou (tato kompozice je unikátní, u většiny krajinářských zahrad na území ČR je to zámek). Revitalizací se podařilo navrátit objektu původní poslání, a to jako jediné oranžerie v Pardubickém kraji a jedné z mála ve východních Čechách.

Restaurování Velkého svitavského mechanického betléma

Veronika Cínková

Velký svitavský mechanický betlém je unikátním dokladem vývoje betlémářství v rozmezí přibližně 150 let. Svoji délkou 15 metrů a počtem 665 figur a budov a 62 kusů mechanických částí se řadí k nejrozsáhlejším betlémářským památkám v ČR. Představuje soubor několika betlémů, jejichž středobodem je andělská hudba se svatou rodinou, obklopená

množstvím výpravných palácových architektur a venkovských staveb, stovkami postav pastýřů s ovečkami, řemeslníků, pocestných atd. Trojrozměrné řezbářské sestavy doplňují malovaná pozadí na plátně s vedutami orientálních měst a vesnickými krajinami. Betlém byl utvářen v průběhu 150 let – nejstarší díly vznikly na konci 18. století, poslední části byly doplněny do roku 1942. Jedná se o prvořadou památku lidového umění dokládající řezbářskou tradici na území východních Čech, spojenou s tvůrci a obyvateli svitavské sudetoněmecké oblasti, ukončenou jejich poválečným odsunem.

Poprvé byl vystaven roku 1947 ve svitavském muzeu. V 60. letech minulého století došlo ke zrušení expozice a uložení betléma do depozitu, kde se kvůli nevyhovujícím podmínkám dostal do kritického stavu. Převezením do pardubického muzea byl celý soubor uchráněn před hrozícím zánikem. V roce 2012 se podařilo betlém získat zpět do Svitav a došlo k jeho prohlášení kulturní památkou. Restaurátoři vytvořili projekt na záchranu, který zohlednil všechna poškození. Pohyblivé části byly nefunkční a celkový mechanický ani konstrukční systém se nedochoval. U mnohých budov i figurek chyběly jejich části. Řada dílů se dochovala pouze torzálně. Malovaná pozadí byla znečištěná a měla poškozenou barevnou vrstvu.

Byla provedena podrobná dokumentace mechanik, postav a kulís a bylo vyhodnoceno jejich umístění v celkové sestavě betléma, z jehož původní podoby bylo zachováno pouze několik archivních fotografií. Bylo vypracováno technické řešení nové dřevěné konstrukce s umístěním pohyblivých částí a jejich propojením na jedinou rozvodnou soustavu převodů. Propojení mechanik bylo provedeno pomocí provázků a kožených kulatých řemínků podle původních mechanických částí. Příčnými žebrovými nosníky byl definován profil krajiny tvořící terasy pro uložení kulís, mechanik a figurek. Konstrukce betlému byla potažena kaširovaným papírem a přírodním sušeným mechem.

Obr. 1. Palácová architektura před a po restaurování, foto: Šarka a Petr Bergerovi, 2022

↑ Obr. 2. Část betléma po restaurování, foto: Veronika Cinková, 2022

← Obr. 3. Detail andělské hudby po restaurování, foto: Veronika Cinková, 2022

Nad horizont krajiny byla umístěna malovaná pozadí, na samostatném dřevěném rámu uchyceném do stěny za betlémem. Byly doplněny všechny chybějící části a restaurovány polychromie. Důraz byl kladen na stanovení režimu provozu a údržby.

V letech 2012–2022 bylo realizováno komplexní restaurování. Předním restaurátorem betléma a jeho pohyblivých částí se stal Kamil Andres, který nese zásluhu na jeho celkovém znovuzrození a rozpořádání jednotlivých mechanických prvků. Širší kolektiv restaurátorů povrchových úprav a dřevěných prvků vedli Šárka a Petr Bergerovi. Základem časově i odborně náročných restaurátorských prací se stala pečlivá příprava zahrnující dokumentaci všech mechanik s videonahrávkami a popisem poškození. Na figurkách a budovách byl proveden rentgenologický průzkum, který odhalil hloubku a styl řezby pod vrstvami polychromie. Sondážním průzkumem byla ověřena existence starších polychromií, které byly v odůvodněném případě rehabilitovány. Po dobu tří měsíců trvalo pracovní sestavování betléma na místě jeho plánované instalace, kdy byla vytvořena celková simulace a přesné zaměření konkrétních mechanik, budov a figurek v jednotlivých úrovních terénu. Podstatnou součástí prací byla vzájemná součinnost

celého týmu při koordinaci jednotlivých restaurátorských postupů. Restaurátoři pracovali s neobvykle rozsáhlou variabilitou rozdílných materiálů používaných v betlémské lidové tvorbě. Při doplňování chybějících částí byly využity znalosti analogických prvků z jiných betlémů. Desetileté úsilí restaurátorů bylo završeno na konci roku 2022, kdy byl betlém po 75 letech v adventním čase znovu zpřístupněn veřejnosti ve svém kompletním rozsahu.

Obnova nejdelšího dochovaného úseku středověkého pardubického opevnění

Ivana Panochová

Zkraje roku 2023 se dočkala obnovy nejdelší zachovaná část středověkého opevnění historického jádra města Pardubic, které je dnes dochováno v torzální podobě jako nesusvislý soubor krátkých úseků hradebních zdí, městské brány s předbraním a dalších fortifikačních detailů. Opravený úsek hradební zdi je napojený na jižní nároží Zelené brány, místo stavebního napojení je obestavěno mladšími sousedními objekty. Dochovaný odhalený úsek opevnění je příkladem jednoduchého typu ohrazení prostou kamennou zdí, prolomenou střílnami ve dvou úrovních, hradba byla v době vzniku v první fázi pernstejnské výstavby Pardubic opatřena vnitřním dřevěným ochozem. V současnosti slouží opravený úsek jako parcelní zeď, která na půdoryse písmene L obíhá zadní dvůr měšťanského domu čp. 75 v Zelenobranské ulici a směrem k Zelené bráně pokračuje jako západní obvodová stěna domu čp. 75.

Obr. 1. Pohled na opevnění z nadhledu, foto: Ivana Panochová, 2022